

levensdaden doorgronden, ook de negatieve, dat is het Kwaad, dat is de Dood, tot in hun uiterste verwezenlijkingen beleven. Want hoe kan men meester zijn over iets, dat men niet kent? In dit licht bezien, onthult zich de diepe beteekenis der Boeddha-legende, die schildert, hoe de Verhevene juist in den nacht der Verlichting den verbitterdsten aanval van den Booze moet verduren. Die verzoeking ontging hij niet, door haar te ontwijken. Slechts door haar te doorstaan, door het Kwade tot op den grond te peilen, kwam hij tot het hoogste Inzicht, verwierf hij het heil der Verlossing.

Hoe kwam nu echter de verbintenis van het Boeddhisme met het Tantrisme tot stand. Wat beoogde men daarmee? Hierboven is gezegd, dat de volgelingen van het Mahâyâna er naar moesten streven, Bodhisattva te worden. Een Boeddhist zou hier gevoegelijk kunnen opmerken: „Du sprichst ein grosses Wort gelassen aus!” Een Bodhisattva toch is zulk een verheven, machtig wezen, zoo sterre-ver boven onze kleine levens, door zooveel sluiers van waan en verblinding gescheiden van onze schijnwereld, dat het onmogelijk is, in één enkel leven alle hinderpalen te overwinnen, die ons van dien heiligen staat verwijderd houden. Existentie na existentie moeten wij doormaken, steeds tot hooger sfeer stijgend, steeds in strenge tucht en zelfbedwang onvermoeid strevend, ons van dwalingen te bevrijden, van zonden te louteren, tot eindelijk het inzicht gewonnen, de sluiers vervluchtigd en de Verlichting verkregen is.

Hier nu kon het Tantrisme helpend optreden, de magische krachten, die in ons sluimeren, wekken en daardoor het steile, doornige pad tot volmaking effenen en verkorten. De leeraar, aan wien men zich moest toevertrouwen — dit toch is een der eerste eischen, die de leer ons stelt — en dien men blindelings moest volgen en gehoorzamen, kon onze aarzelende schreden richten en steunen. Hij zou ons doen inzien, dat goed en kwaad betrekkelijk, leven en dood onwezenlijk zijn, bedriegelijke schijn, waarachter het Eeuwig Blijvende, dat zich aan alle bepaling onttrekt, verborgen wacht. En door de kracht der magie zou het misschien mogelijk zijn, den keten der wedergeboorten zoo al niet geheel op te heffen, dan toch aanzienlijk te verkorten.

Zoo, stel ik mij voor, moet de gedachtengang van vele Boeddhisten geweest zijn, die Tantristen werden. De nachtzijde der leer, haar vele wreede en stuitende praktijken, heb ik buiten beschouwing gelaten. Ongetwijfeld waren die haar eigen en het is aannemelijk, dat bespiegelingen, als hierboven uiteengezet, vaak tot dekmantel van zeer onwaardige, lage handelingen gediend hebben. Ik weiger echter aan te nemen, dat een leer, die sinds eeuwen verkondigd en beoefend is, die in zijn omvangrijke litteratuur zoo veel diepzinnigs en schoons bevat, die van haar adepten bijna het onmogelijke aan fysiek en psychisch uithoudingsvermogen eischt, dat die leer alleen op onze laagste instincten zou ingesteld zijn. In dat prachtige werk, *Histoire de l'Extrême-Orient* — ik kan dit voortreffelijke boek van R. Grousset,